

SOVREMENITE
MENAЏERSKI PREDIZVIZICI
I ORGANIZACIJSKITE NAUKI

ШЕСТА МЕЃУНАРОДНА НАУЧНА КОНФЕРЕНЦИЈА

CONTEMPORARY
MANAGEMENT CHALLENGES
AND ORGANIZATIONAL SCIENCES

SIXTH INTERNATIONAL SCIENTIFIC CONFERENCE

ПРЕДМЕТЕН ФОКУС

ДИГИТАЛИЗАЦИЈАТА И САЈБЕР БЕЗБЕДНОСТА КАКО МЕНАЏЕРСКИ ПРЕДИЗВИЦИ

THEMATIC FOCUS

DIGITALIZATION AND CYBER-SECURITY AS MANAGERIAL CHALLENGES

ИНСТИТУТ ЗА МЕНАЏМЕНТ

MILTON
FRIEDMAN
EGYETEM

ЗБОРНИК НА ТРУДОВИ CONFERENCE PROCEEDINGS

БАС ИНСТИТУТ ЗА МЕНАЏМЕНТ, БИТОЛА
БИЗНИС АКАДЕМИЈА СМИЛЕВСКИ - БАС, СКОПЈЕ
УНИВЕРЗИТЕТ МИЛТОН ФРИДМАН, БУДИМПЕШТА, УНГАРИЈА

Шеста меѓународна научна конференција

**СОВРЕМЕНИТЕ МЕНАЏЕРСКИ ПРЕДИЗВИЦИ И
ОРГАНИЗАЦИСКИТЕ НАУКИ**

со предметен фокус

ДИГИТАЛИЗАЦИЈАТА И САЈБЕР-БЕЗБЕДНОСТА КАКО МЕНАЏЕРСКИ ПРЕДИЗВИЦИ

ЗБОРНИК НА ТРУДОВИ

Битола, 2021

BAS INSTITUTE OF MANAGEMENT, BITOLA
BUSINESS ACADEMY SMILEVSKI – BAS, SKOPJE
MILTON FRIEDMAN UNIVERSITY – BUDAPEST, HUNGARY

Sixth international science conference

**CONTEMPORARY MANAGEMENT CHALLENGES AND THE
ORGANIZATIONAL SCIENCES**

subject focus

DIGITALIZATION AND CYBER-SECURITY AS MANAGEMENT CHALLENGES

CONFERENCE PROCEEDINGS

Издавач / Publisher

БАС Институт за менаџмент, Битола / BAS Institute of management, Bitola

За издавачот / For the publisher

Проф. д-р Цветко Смилевски / Prof. Cvetko Smilevski, Ph.D.

Претседател на програмскиот одбор / Chairman of the program committee

Техничка и компјутерска обработка / Technical preparation

Пред. м-р Иван Ѓорѓиевски / Lecturer Ivan Gjorgjievski, M.Sc.

Корица / Cover design

Пред. м-р Иван Ѓорѓиевски / Lecturer Ivan Gjorgjievski, M.Sc.

CIP - Каталогизација во публикација

Национална и универзитетска библиотека "Св. Климент Охридски", Скопје

005:004(062)

005:[355.02:004

МЕЃУНАРОДНА научна конференција (6)

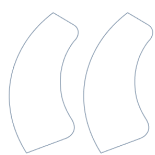
Зборник на трудови Шеста меѓународна научна конференција Современите менаџерски предизвици и организациските науки со предметен фокус дигитализацијата и сајбер-безбедноста како менаџерски предизвици [Електронски извор]. - Битола : БАС Институт за менаџмент =Bitola : BAS Institute of management, 2021

Начин на пристапување (URL): <http://www.bas.edu.mk>. - Начин на пристапување (URL): <http://www.basim.edu.mk>. - Текст во PDF формат, содржи [390] стр., илустр. - Наслов преземен од екранот. - Опис на изворот на ден 11.03.2020. - Текст на мак., бос. и англ. јазик. - На стр. 3: Conference proceedings Sixth international science conference Contemporary management challenges and the organizational sciences subject focus digitalization and cyber-security as management challenges. - Фусноти кон текстот. - Библиографија кон трудовите

ISBN 978-608-4729-10-5

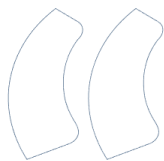
а) Менаџмент -- Дигитализација -- Собири б) Менаџмент -- Сајбер безбедност -- Собири

COBISS.MK-ID 53357829

МИСИЈА

Размена на нови идеи и пристапи кон определени менаѢрски предизвици поврзани со конкурентноста, преку презентирање на резултатите од современите научни истражувања во областа на организационите науки и менаѢментот, економијата, информатичките науки и образованието.

MISSION

Exchange of new ideas and approaches to specific managerial challenges related to the organizational competitiveness, by presenting the results of modern scientific research in the field of organizational science and management, economy, information science and education.

ПРОГРАМСКИ ОДБОР

Проф. д-р Цветко Смилевски, претседател, Битола, Р.С. Македонија;
Акад. Марјан Блажич, Ново место, Словенија;
Проф. д-р Живан Живковиќ, Бор, Србија;
Проф. д-р Берекет Јебио, Малме, Шведска;
Проф. д-р Слободан Ќамиловиќ, Травник, Босна и Херцеговина;
Проф. д-р Видоје Вујиќ, Ријека, Хрватска;
Проф. д-р Хонфи Вид Сабастаен, Унгарија;
Проф. д-р Золт Илиеси, Ирска;
Проф. д-р Фотис Килипинс, Р. Грција;
Проф. д-р Милан Радосављевиќ, Белград, Србија;
Вон. проф. д-р Мирослава Петревска, Белград, Србија;
Вон. проф. д-р Шермин Шентуран, Зонгулдак, Турција;
Вон. проф. д-р Марија Иванова Стоева, Пловдив, Бугарија;
Вон. проф. д-р Лидија Стефановска, Битола, Р.С. Македонија;
Вон. проф. д-р Гордана Тасевска, Битола, Р.С. Македонија;
Доц. д-р Тони Соклевски, Битола, Р.С. Македонија;
Проф. д-р Бошко Родиќ, Белград, Србија;
Д-р Војчех Буџиановски, Вроцлав, Полска;
Д-р Уве Кристијан Плачетка, Виена, Австрија;

PROGRAM COMMITTEE

Prof. Cvetko Smilevski, Ph.D., Chairman, Bitola, R.N.Macedonia,
Acad. Marjan Blažič, Ph.D., Novo mesto, Slovenia;
Prof. Živan Živković, Ph.D., Bor, Serbia;
Prof. Bereket Yebio, Ph.D., Malme, Sweden;
Prof. Slobodan Čamilović, Ph.D., Travnik, Bosnia and Hercegovina;
Prof. Vidoje Vujić, Ph.D., Rijeka, Croatia;
Prof. Honfi Vid Sebestyen, Ph.D., Budapest, Hungary;
Prof. Zsolt Illési, Ph.D., Ireland;
Prof. Fotis Kilipiris, Ph.D, R. Greece;
Prof. Milan Radosavljević, Belgrade, Serbia;
Assoc. prof. Miroslava Petrevska, Belgrade, Serbia;
Assoc. prof. Şermin Şenturan, Ph.D., Zonguldak, Turkey;
Assoc. prof. Maria Ivanova Stoeva, Ph.D., Plovdiv, Bulgaria;
Assoc. Prof. Lidija Stefanovska, Ph.D., Bitola, R. N. Macedonia;
Assoc. Prof. Gordana Tasevska, Ph.D., Bitola, R. N. Macedonia;
Ass. Prof. Toni Soklevski, Ph.D., Bitola, R.N. Macedonia.
Prof. Bosko Rodic, Belgrade, Serbia;
Dr. Wojcieh Budzianowski, Wroclaw, Poland;
Uwe Christian Plachetka Ph.D, Vienna, Austria;

ОРГАНИЗАЦИСКИ ОДБОР

Вон. проф. д-р Лидија Стефановска, претседател;
Доц. д-р Весна Стојановска – заменик претседател;
Доц. д-р Тони Соклевски;
Вон. проф. д-р Гордана Тасевска;
Пред. м-р Иван Ѓоргиевски;
Проф. д-р Петер Жатман;
Проф. д-р Пал Барканул;
Вон. проф. д-р Марјан Танушевски;
Виш пред. д-р Јосиф Петровски;
Пред. м-р Билјана Галовска;
МБА Андријана Апостолова – секретар;

ORGANIZATION COMMITTEE

Assoc. Prof. Lidija Stefanovska, Ph.D., Chairman;
Ass. Prof. Vesna Stojanovska, Ph.D. – Vice president;
Ass. Prof. Toni Soklevski, Ph.D.;
Assoc. Prof. Gordana Tasevska, Ph.D.;
Lecturer Ivan Gjorgievski, M.Sc.;
Prof. Péter Szatmári Ph.D.;
Prof. Pál Bárkányi Ph.D.;
Assoc. Prof. Marjan Tanusevski, Ph.D.;
Senior Lecturer Josif Petrovski, M.Sc.;
Lecturer Biljana Galovska, M.Sc.;
Andrijana Apostolova, MBA.

СОДРЖИНА

ПРОГРАМСКИ ОДБОР	6
PROGRAM COMMITTEE	6
ОРГАНИЗАЦИСКИ ОДБОР	7
ORGANIZATION COMMITTEE	7
СОДРЖИНА.....	8
ЛИСТА НА ТРУДОВИ // PROCEEDINGS	8
СЕКЦИЈА 1: ДИГИТАЛИЗАЦИЈА НА ОРГАНИЗАЦИСКИ КАПАЦИТЕТИ // SECTION 1: ORGANIZATIONAL CAPACITY DIGITALIZATION	13
СЕКЦИЈА 2: Е-БИЗНИС // SECTION 2: E-BUSINESS	91
СЕКЦИЈА 3: ИКТ КАКО АГЕНТ НА СОЦИЈАЛНИТЕ ПРОМЕНИ // SECTION 3: ICT AS AN AGENT OF SOCIETAL CHANGES.....	177
СЕКЦИЈА 4: ДРУГИ МЕНАѢРСКИ ПРЕДИЗВИЦИ // SECTION 4: OTHER MANAGERIAL CHALLENGES	254

ЛИСТА НА ТРУДОВИ // PROCEEDINGS

СЕКЦИЈА 1: ДИГИТАЛИЗАЦИЈА НА ОРГАНИЗАЦИСКИ КАПАЦИТЕТИ // SECTION 1: ORGANIZATIONAL CAPACITY DIGITALIZATION

ДОВЕРБАТА ВО ВИРТУЕЛНИТЕ ОРГАНИЗАЦИИ.....	14
PhD Алмира Цури - Мемети	14
TRUST IN VIRTUAL ORGANIZATIONS.....	14
PhD Almira Curri – Memeti.....	14
МЕНАѢМЕНТОТ НА ЗНАЕЊА ВО УСЛОВИ НА ДИГИТАЛНА ТРАНСФОРМАЦИЈА	22
Проф. д-р Даниела Карадаков	22
Проф. д-р Гордана Тасевска.....	22
KNOWLEDGE MANAGEMENT IN CONDITIONS OF DIGITAL TRANSFORMATION	23
Prof. Daniela Karadakov, Ph.D.....	23
Prof. Gordana Tasevska, Ph.D.....	23
ПРИМЕНА НА ИНФОРМАТИЧКА ТЕХНОЛОГИЈА ВО РАБОТЕЊЕТО НА ТУРИСТИЧКИТЕ АГЕНЦИИ.....	31
Емилија Тодоровиќ.....	31
APPLIED IT TECHNOLOGY IN TRAVEL AGENCIES MANAGEMENT.....	31
m-r Emilija Todorovic, PhD Student.....	31
HIGH - ТЕХ КРИМИНАЛОТ ВО ЈАВНИТЕ ОРГАНИ СО ЈАВНИ ОВЛАСТУВАЊА.....	37
М-р Флорина Бакиевска,	37
Проф. д-р Мимоза Бакиевска.....	37
HIGH - TECH CRIMINAL IN THE PUBLIC BODIES WITH PUBLIC AUTHORITY.....	38
MSc Florina Bakievska, PhD Candidate	38
Prof. Dr. Mimoza Bakievska	38
ТРЕТМАН НА ЧОВЕЧКИТЕ РЕСУРСИ И ЧОВЕЧКИОТ КАПИТАЛ ВО ИТ КОМПАНИИТЕ	42
Проф. д-р Гордана Тасевска	42
Проф. д-р Даниела Карадаков	42
TREATMENT OF HUMAN RESOURCES AND HUMAN CAPITAL IN IT COMPANIES	43
Prof. Gordana Tasevska, Ph.D.....	43
Prof. Daniela Karadakov, Ph.D.....	43
КОРИСТЕЊЕ НА ГЕЈМИФИКАЦИЈА ВО ПРЕТПРИЈАТИЈАТА	52
Д-р Јосиф Петровски.....	52
Д-р Весна Стојановска	52
USE OF GAMIFICATION IN THE ENTERPRISE	52
Josif Petrovski, PhD.....	52
Vesna Stojanovska, PhD.....	52
ORGANIZACIONO PONAŠANJE I KULTURA KOMUNICIRANJA KAO ISHOD ORGANIZACIONE INTELIGENCIJE U ORGANIZACIONOM STRUKTURIRANJU	57
Dr Ljiljana Stošić Mihajlović	57
Dr Petronije Jevtić.....	57
Dr Dušan Aničić.....	57
MSc Jevtić Miroslava	57
ORGANIZATIONAL BEHAVIOR AND THE CULTURE OF COMMUNICATION AS AN OUTCOME OF ORGANIZATIONAL INTELLIGENCE IN ORGANIZATIONAL STRUCTURING.....	57
„CUSTOM-MADE“ СОФТВЕРИ ЗА УНАПРЕДУВАЊЕ НА РАБОТАТА ВО КОМПАНИИТЕ	65
Оливера Башевска	65
доц. д-р Ана Ристевска	65
Емилија Миновска	65
Љубиша Поповски	65
"CUSTOM-MADE" SOFTWARE FOR ADVANCING WORK IN COMPANIES	66
Olivera Basevska	66
Ana Ristevska PhD.	66
Emilija Minovska.....	66
Ljubisa Popovski	66
PRISTUP IZRADI AKTA O BEZBEDNOSTI IKT SISTEMA.....	71
Dr Slobodan Čamilović, prof. emeritus	71

APPROACH TO DRAFT AN ACT ON ICT SYSTEM SECURITY	71
Dr Slobodan Camilović, prof. emeritus	71
DIGITALIZATION IN TALENT ACQUISITION	79
Tatjana Jovanović	79
ВОВЕДУВАЊЕТО НА ВИДЕО КОНТРОЛАТА ПРИ СЕРВИСИРАЊЕ НА ВОЗИЛА КАКО КОНКУРЕНТСКА ПРЕДНОСТ	84
Д-р. Васил Стамболиски, дипл. маш. инж.	84
THE INTRODUCTION OF VIDEO CONTROL DURING THE VEHICLES SERVICING AS A COMPETITIVE ADVANTAGE	84
Ph. d Vasil STAMBOLISKI grad. mech. eng.	84
UVOD	196

СЕКЦИЈА 2: Е-БИЗНИС// СЕЦИОН 2: E-BUSINESS

SEO (SEARCH ENGINE OPTIMIZATION) - КЛУЧЕН АСПЕКТ ВО ДИГИТАЛНАТА МАРКЕТИНГ СТРАТЕГИЈА	92
доц. д-р Ана Ристевска	92
Љубиша Поповски	92
Емилија Миновска	92
Оливера Башевска	92
SEO (SEARCH ENGINE OPTIMIZATION) - KEY ASPECT IN DIGITAL MARKETING STRATEGY	93
Ana Ristevska PhD.	93
Ljubisa Popovski	93
Emilija Minovska	93
Olivera Basevska	93
ЗНАЧЕЊЕТО НА САЈБЕР ЗАШТИТАТА ВРЗ ГРАДЕЊЕТО НА ОРГАНИЗАЦИСКАТА КУЛТУРА	98
Андријана Апостолова, МБА	98
THE IMPORTANCE OF CYBER PROTECTION IN BUILDING AN ORGANIZATIONAL CULTURE	98
Andrijana Apostolova, MBA	98
УЛОГАТА НА ВОДАЧОТ ВО ВРЕМЕ НА ДИГИТАЛНА ТРАНСФОРМАЦИЈА	102
М-р Билјана Галовска	102
Д-р Билјана Петровска	102
THE ROLE OF A LEADER DURING DIGITAL TRANSFORMATION	102
MSc, Biljana Galovska	102
PhD, Biljana Petrovska	102
ИСТРАЖУВАЧКИ ПРИСТАП КОН ДИГИТАЛИЗАЦИЈАТА КАКО ОРГАНИЗАЦИСКИ И МЕНАѢРСКИ ПРЕДИЗВИК	108
Проф. д-р Цветко Смилевски	108
INVESTIGATIVE APPROACH TOWARDS DIGITALIZATION AS AN ORGANIZATIONAL AND MANAGERIAL CHALLENGE	108
Prof. Cvetko Smilevski, PhD	108
МЕРЕЊЕ НА ДИГИТАЛНИОТ МАРКЕТИНГ ВО ОРГАНИЗАЦИИТЕ	115
Доц. д-р Дијана Ивановска Пржо	115
Катерина Петровска	115
MEASUREMENT OF DIGITAL MARKETING IN ORGANIZATIONS	115
Ph.D Dijana Ivanovska Przo,	115
Katerina Petrovska	115
МОТИВАЦИСКИ ПРАКТИКИ ВО УСЛОВИ НА ДАЛЕЧИНСКО РАБОТЕЊЕ	120
Катерина Неделкоска	120
Проф. д-р Даниела Карадаков	120
MOTIVATIONAL PRACTICES DURING REMOTE WORK	120
Katerina Nedelkoska	120
Prof. Daniela Karadakov, Ph.D	120
ПРЕПОРАКИ ЗА ДЕЛОВНО РАБОТЕЊЕ ЗА ВРЕМЕ НА ПАНДЕМИЈАТА ПРЕДИЗВИКАНА ОД КОВИД-19	124
Вонр. проф. д-р Кристина Крстеска	124
Проф. д-р Гордана Тасевска	124
EXPERIENCES AND RECOMMENDATIONS FOR DOING BUSINESSES DURING THE PANDEMIC FROM COVID 19	124
Kristina Krsteska, PhD	124
Gordana Tasevska, PhD	124
СТРАТЕГИИ ЗА ЗАШТИТА НА ИНФОРМАЦИИТЕ ВО ОРГАНИЗАЦИИТЕ ОД ПРИВАТНИОТ И ЈАВНИОТ СЕКТОР	128
Проф. д-р Лидија Стефановска	128
Давор Буторац	128
Андре Буторац	128
STRATEGIES FOR PROTECTION OF INFORMATION IN PRIVATE AND PUBLIC SECTOR ORGANIZATIONS	129
Prof. Lidija Stefanovska Ph.D	129
Davor Butorac	129
Andre Butorac	129
ДИГИТАЛИЗАЦИЈАТА И ОРГАНИЗАЦИСКОТО РАЗУЗНАВАЊЕ КАКО ОРГАНИЗАЦИСКИ ПРЕДИЗВИК	134
Проф. д-р Лидија Стефановска	134
Проф. д-р Менде Солунчевски	134
DIGITALIZATION AND ORGANIZATIONAL INTELLIGENCE AS AN ORGANIZATIONAL CHALLENGE	134
Prof. Lidija Stefanovska Ph.D	134
Prof. Mende Solunchevski Ph.D	134
DIGITALIZACIJA I OPŠTA UREDBA O ZAŠTITI PODATAKA (GDPR)	139
Marija Majstorović	139

Miodrag Radivojević	139
DIGITALIZATION AND GENERAL DATA PROTECTION REGULATION (GDPR).....	139
Marija Majstorovic	139
Miodrag Radivojevic	139
ВЛИЈАНИЕТО НА ДИГИТАЛНИТЕ ТРЕНДОВИ ВРЗ МАРКЕТИНГОТ.....	145
Проф. д-р Маја Кочоска	145
THE IMPACT OF DIGITAL TRENDS ON MARKETING.....	145
Asst.prof. Маја Кочоска	145
ДИГИТАЛНИ АЛАТКИ И НИВНА СООДВЕТНА ПРИМЕНА	151
Мирјана Соклевска, магистрант.....	151
Доц. д-р Тони Соклевски	151
DIGITAL TOOLS AND THEIR APPROPRIATE USE	151
Mirjana Soklevska, M.Sc.candidate	151
Ass. Prof. Toni Soklevski, PhD	151
UPRAVLJANJE FINANSIJSKIM RIZICIMA POSLOVNIH SISTEMA	156
Dr Petronije Jevtić.....	156
Dr Ljiljana Stošić Mihajlović	156
Dr Dušan Aničić.....	156
MSc Jevtić Miroslava	156
FINANCIAL RISK MANAGEMENT OF BUSINESS SYSTEMS.....	157
Dr Petronije Jevtić.....	157
Dr Ljiljana Stošić Mihajlović	157
Dr Dušan Aničić.....	157
MSc Jevtić Miroslava	157
ДИГИТАЛИЗИРАНОСТ И ИНФОРМАТИЧКА ИНТЕГРИРАНОСТ НА ДЕЛОВНИТЕ ПРОЦЕСИ.....	164
Доц. д-р Тони Соклевски	164
Мирјана Соклевска, магистрант.....	164
DIGITALIZATION AND INFORMATION INTEGRATION OF BUSINESS PROCESSES	165
Ass. Prof. Toni Soklevski, PhD	165
Mirjana Soklevska, M.Sc. candidate	165
ДИГИТАЛНОТО ПРЕТПРИЕМНИШТВО КАКО СОВРЕМЕН ПРЕДИЗВИК.....	171
Доцент д-р Весна Стојановска.....	171
д-р Јосиф Петровски	171
DIGITAL ENTREPRENEURSHIP AS A CONTEMPORARY CHALLENGE.....	171
Ass.Prof. Vesna Stojanovska, PhD.....	171
Josif Petrovski, PhD.....	171

СЕКЦИЈА 3: ИКТ КАКО АГЕНТ НА СОЦИЈАЛНИТЕ ПРОМЕНИ // SECTION 3: ICT AS AN AGENT OF SOCIETAL CHANGES

ПРОЦЕСОТ НА СОЦИЈАЛЕН ДИЈАЛОГ КАКО ДЕЛ ОД СОЦИЈАЛНАТА АГЕНДА ЗА УНАПРЕДУВАЊЕ НА ТРУДОВОТО ПРАВО НА ЕВРОПСКАТА УНИЈА.....	178
Вон. проф. д-р Анастас Џуровски, PhD.....	178
Вон. проф. д-р Бранко Димески, PhD	178
DIGITAL TRANSFORMATION OF NEWS DISTRIBUTION AND FAKE NEWS: A SURVEY.....	182
Aneta Shijakova	182
ВЕТЕРИНАРНАТА МЕДИЦИНА ВО ЕРАТА НА ДИГИТАЛИЗАЦИЈАТА.....	188
д-р Билјана Петровска	188
д-р Живко Гацовски	188
м-р Наташа Петровска	188
VETERINARY MEDICINE IN THE ERA OF DIGITALIZATION	189
Dr. Biljana Petrovska.....	189
Dr. Zivko Gacovski.....	189
Natasha Petrovska, MA	189
ЇОВЕК КАО УЗРОК ШТЕТА I ФАКТОР ЗАШТИТЕ U ИНФОРМАЦИОНИМ СИСТЕМИМА	194
Prof. dr Boško Rodić, dipl. inž,	194
HUMAN AS A CAUSE OF LOSS AND A FACTOR OF PROTECTION IN INFORMATION SYSTEMS	195
Prof.Bosko Rodic, PhD	195
ДИГИТАЛНАТА ТРАНСФОРМАЦИЈА ВО ЈАВНИОТ СЕКТОР СО ФОКУС НА ИТ ПОДДРШКАТА НА ЈАВНАТА АДМИНИСТРАЦИЈА ВО РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА.....	212
Вон. проф. д-р Бранко Димески, PhD	212
Вон. проф. д-р Анастас Ѓуровски, PhD	212
DIGITAL TRANSFORMATION IN THE PUBLIC SECTOR BY FOCUSING ON IT SUPPORT OF PUBLIC ADMINISTRATION IN THE REPUBLIC OF NORTH MACEDONIA.....	213
Associate Prof. d-r Branko Dimeski.....	213
Associate Prof. d-r Anastas Gjurovski	213
КОРИСТЕЊЕ НА СОЦИЈАЛНИТЕ МЕДИУМИ ЗА ПРИВЛЕКУВАЊЕ НА ПОТЕНЦИЈАЛНИ ПОТРОШУВАЧИ.....	220
Емилија Миновска	220
доц. д-р Ана Ристевска	220
Оливера Башевска	220

USE OF SOCIAL MEDIA TO ATTRACT POTENTIAL CONSUMERS.....	221
Emilija Minovska.....	221
Ana Ristevska PhD.....	221
Olivera Basevska.....	221
ВЛИЈАНИЕ НА ТРАДИЦИОНАЛНИТЕ И ДИГИТАЛНИТЕ КОМУНИКАЦИСКИ СИСТЕМИ ВРЗ ИЗБОРОТ НА ТУРИСТИЧКАТА ДЕСТИНАЦИЈА ПОПОВА ШАПКА.....	227
Илија Закоски.....	227
THE IMPACT OF THE TRADITIONAL AND DIGITAL COMMUNICATION SYSTEMS WHEN CHOOSING THE 'POPOVA SHAPKA' TOURIST DESTINATION.....	228
Ilija Zakoski.....	228
ORGANIZACIONA PRIPREMLJENOST ZA OSTVARIVANJE KONKURENTSKE PREDNOSTI UPRAVLJANJEM LJUDSKIM RESURSIMA U USLOVIMA KRIZE.....	234
dr Ljiljana Stošić Mihajlović.....	234
ORGANIZATIONAL PREPAREDNESS FOR ACHIEVING A COMPETITIVE ADVANTAGE BY HUMAN RESOURCES MANAGEMENT IN CRISIS.....	234
УЛОГАТА НА МЕДИУМИТЕ И PR-ПРАКТИЧАРИТЕ ВО ЗГОЛЕМУВАЊЕТО НА СВЕСТА ЗА КИБЕРБЕЗБЕДНОСТ ВО ОПШТЕСТВОТО.....	240
Вон. проф. д-р Марјан Танушевски.....	240
THE ROLE OF MEDIA AND PR PRACTITIONERS IN RAISING THE AWARENESS OF CYBER SECURITY IN SOCIETY.....	241
Assoc. prof. Dr. Marjan Tanushevski.....	241
SECURING THE HOME OFFICE.....	246
Dr. Vid Honfi.....	246
Dr. Zsolt Illési.....	246

СЕКЦИЈА 4: ДРУГИ МЕНАѢРСКИ ПРЕДИЗВИЦИ // SECTION 4: OTHER MANAGERIAL CHALLENGES

ИДЕНТИФИКУВАЊЕ НА КЛУЧНИТЕ БАРИЕРИ ЗА ИНТЕГРИРАН ПАЗАР НА РИЗИЧЕН КАПИТАЛ ВО ЕУ.....	255
Вонр. Проф Др Анастас Џуровски.....	255
Др. Александар Костадиновски.....	255
ИСКУСТВА И ПРЕПОРАКИ ЗА ОНЛАЈН НАСТАВАТА ВО ВИСОКОТО ОБРАЗОВАНИЕ ЗА ВРЕМЕ НА ПАНДЕМИЈАТА – КОВИД 19.....	265
Проф. д-р Гордана Тасевска.....	265
Вонр. проф. д-р Виктор Митревски.....	265
EXPERIENCES AND RECOMMENDATIONS FOR ONLINE TEACHING IN HIGHER EDUCATION DURING THE PANDEMIC - COVID 19.....	265
Professor Gordana Tasevska, PhD.....	265
Associate professor Viktor Mitrevski, PhD.....	265
MANAGERIAL CHALLENGES OF REMOTE WORK DURING PANDEMICS AND BEYOND.....	278
Elena Panova, MSc in Human resources management.....	278
ДИГИТАЛИЗАЦИЈАТА ВО ОСНОВНОТО ОБРАЗОВАНИЕ.....	284
М-р Илче Соклевски.....	284
Олгица Соклевска.....	284
DIGITALIZATION IN PRIMARY EDUCATION.....	284
Ilche Soklevski, M.Sc.....	284
Olgica Soklevska.....	284
МЕНАѢРСКИОТ ПРЕДИЗВИК НА ЕНЕРГЕТСКАТА ТРАНСФОРМАЦИЈА НА РЕК "ОСЛОМЕЈ".....	287
Доц. д-р ИМЕР ЗЕНКУ.....	288
MANAGERIAL CHALLENGE OF ENERGY TRANSFORMATION OF MPC "OSLOMEJ".....	289
Ass. Prof. IMER ZENKU Ph.D.....	289
МОДЕЛ НА ДИГИТАЛИЗИРАНА НАСТАВА.....	297
Пред. м-р Иван Горгиевски.....	297
Виш. пред. м-р Горазд Смилевски.....	297
DIGITALIZED TEACHING MODEL.....	297
Lecturer Ivan Gjorgjievski, MSc.....	297
Lecturer Gorazd Smilevski, MSc.....	297
TOURISTS' PERCEPTIONS AND SATISFACTION REGARDING THE MACEDONIAN GASTRONOMY.....	302
Kliment Naumov PhD,.....	302
Ljupco Janevski PhD candidate.....	302
ANALIZA KVALITETA DOKTORSKIH STUDIJA U SRBIJI POSLE PRIMENE BOLONJSKOG PROCESA.....	311
Marija Panić.....	311
Predrag Djordjević.....	311
Živan Živković.....	311
ANALYSIS OF QUALITY OF DOCTORAL STUDIES IN SERBIA AFTER THE APPLICATION OF THE BOLOGNA PROCESS.....	311
ОНЛАЈН НАСТАВА ЗА ВРЕМЕ НА ПАНДЕМИЈА - СИСТЕМАТСКИ ПРЕГЛЕД.....	319
Вонр. проф. Д-р Марија К. Димовска.....	319
Проф. Д-р Таип Јакупи.....	319
Вонр. проф. Д-р Менде Солунчевски.....	319
ONLINE TEACHING DURING PANDEMY - SYSTEMATIC OVERVIEW.....	320
Associate professor Marija K. Dimovska, PhD.....	320
Professor Taip Jakupi, PhD.....	320
Associate professor Mende Soluncevski, PhD.....	320
ДИГИТАЛИЗАЦИЈА РАЧУНОВОДСТВЕНИХ СИСТЕМА КАО МЕНАѢРСКИ ИЗАЗОВ.....	327
Miodrag Radivojević.....	327
Marija Majstorović.....	327

Branko Tešanović.....	327
DIGITALIZATION OF ACCOUNTING SYSTEMS AS A MANAGERIAL CHALLENGE	327
Miodrag Radivojevic	327
Marija Majstorovic	327
Branko Tesanovic.....	327
КОРИСТЕЊЕТО НА ИКТ АЛАТКИТЕ И НОВИТЕ ТЕХНОЛОГИИ ВО ОБРАЗОВНИОТ ПРОЦЕС ВО ФУНКЦИЈА НА ЗГОЛЕМЕНА ЕФИКАСНОСТ НА РАБОТАТА.....	332
М-р Невенка Поп Ангелова	332
THE USE OF ICT TOOLS AND NEW TECHNOLOGIES IN THE EDUCATIONAL PROCESS IN THE FUNCTION OF INCREASED WORK EFFICIENCY	332
IZAZOVI I MOGUĆNOSTI ZA VISOKO OBRAZOVANJE U USLOVIMA CORONA PANDEMIJE	339
Živan Živković*,.....	339
Predrag Djordjević,	339
Djordje Nikolić	339
Aanela Arsić	339
Marija Panić.....	339
CHALLENGES AND OPPORTUNITIES FOR HIGHER EDUCATION IN THE CONDITIONS OF THE CORONA PANDEMIC.....	339
Živan Živković*,.....	339
Predrag Djordjević,	339
Djordje Nikolić	339
Aanela Arsić	339
Marija Panić.....	339
NAUČNE I OBRAZOVNE KOMPETENCIJE U ZEMLJAMA ZAPADNOG BALKANA - RIZIK ZA EU INTEGRACIJE	343
Živan Živković*,.....	343
Marija Panić.....	343
SCIENTIFIC AND EDUCATIONAL COMPETENCES IN THE WESTERN BALKAN COUNTRIES - RISK FOR EU INTEGRATION.....	343
Živan Živkovic*,.....	343
Marija Panic.....	343

СЕКЦИЈА 1: ДИГИТАЛИЗАЦИЈА НА ОРГАНИЗАЦИСКИ
КАПАЦИТЕТИ // SECTION 1: ORGANIZATIONAL
CAPACITY DIGITALIZATION

ВЛИЈАНИЕ НА ТРАДИЦИОНАЛНИТЕ И ДИГИТАЛНИТЕ КОМУНИКАЦИСКИ СИСТЕМИ ВРЗ ИЗБОРОТ НА ТУРИСТИЧКАТА ДЕСТИНАЦИЈА ПОПОВА ШАПКА

Илија Закоски | Универзитет Гоце Делчев-Штип,
E mail: ilija.zakoski@yahoo.com

АПСТРАКТ

Рапидниот развој на информациските и комуникациски технологии го менуваат начинот на кој работиме, живееме и учиме. Во делот на туристичките услуги современите информациски технологии го олесниле изборот на дестинација и им овозможуваат на туристите да се информираат за дестинацијата која ја избрале пред патувањето. Секоја туристичка дестинација која сака афирмација на пазарот на туризмот мора да користи информациските и комуникациските технологии без кои скоро е невозможно да се води конкурентен бизнис. Традиционалните комуникации за промоција на туристичка дестинација (радио, телевизија, весници, часописи, препорака од пријатели и сл.) се уште завземаат значајно место особено кај повозрасната популација која недоволно ги користи дигиталните комуникации. Цел на истражувањето е влијание на традиционалните и дигиталните комуникациски системи врз изборот на туристичката дестинација Попова Шапка.

Податоците за ова истражување добиени се преку анкетен прашалник кој содржи шест прашања. Првите три прашања се однесуваат на структурата на испитуваната група по пол, возраст и степен на образование а другите три прашања се однесуваат на користените информатички комуникациски системи при избор на Попова Шапка за нивна туристичка дестинација. Според резултатите од анкетата доминира машката популација (60,4%), возраста од 41-60 години (45,9%) и лица со средно образование (53,9%). При изборот на туристичката дестинација Попова Шапка, 38,6% од туристите користеле само дигитални информациски технологии и тоа 53,6% тоа биле социјалните мрежи. Современите комуникациски технологии се повеќе по наоѓаат своето место во туризмот.

Клучни зборови: прашалник, информациско комуникациски технологии, традиционални комуникација, туризам, туристичка дестинација,

THE IMPACT OF THE TRADITIONAL AND DIGITAL COMMUNICATION SYSTEMS WHEN CHOOSING THE 'POPOVA SHAPKA' TOURIST DESTINATION

Ilija Zakoski

'Goce Delchev' University in Shtip,
E-mail: ilija.zakoski@yahoo.com

ABSTRACT

The rapid development of the information and communication technologies alter the manner we work, live and study. When it comes to the tourist services, the modern-day information technologies facilitate the process of choosing a destination, thereby, allowing the tourists to better inform themselves on the destination of their choosing prior taking the trip. Each tourist destination wanting to present itself on the tourist market must use information and communication technologies, which make it nearly impossible to manage a competitive business without.

The traditional communication for promotion of a tourist destination (such as: radio, television, newspaper, magazines, recommendations, etc.), still take a significant portion especially among the elderly population – which, contrary to this, does not use the digital channels for communication sufficiently.

The aim of the research is the impact of the traditional and digital communication systems when choosing the 'Popova Shapka' tourist destination.

The data for this research emerge from a survey enclosing six questions. The first three questions are related to the structure of the surveyed group (gender, age and level of education); the second batch is related to the information and communication systems being used when choosing the 'Popova Shapka' tourist destination.

According to the results from the survey, men are more dominant (60,4%); on the age of 41-60 years (45,9%); and persons with a high-school level of education (53,9%). When choosing 'Popova Shapka' as a tourist destination, 38,6% of the tourists used digital information technologies only (53,6%) – that being the Social Media networks. The modern-day communication technologies are finding their way in the tourist industry day-by-day.

Key words: *survey, information/communication technologies, traditional communication, tourism, tourist destination*

ВОВЕД

Последните години се случува еден од најважните настани во историјата на човештвото, познат како информациска револуција, интернет револуција или веб револуција. Интернетот и веб технологиите, заедно со останатите информациски технологии го менуваат начинот на кој работиме, живееме и учиме. Тие промени се подинамични од кои било други што досега се случиле, главно потикнати од рапидниот и секојдневен развој на информациските и комуникациските технологии. Компјутерските системи и компјутерските мрежи денес се интегрален дел на деловните активности во сите претпријатија, дури и во оние најмалите. Скоро е невозможно да се води конкурентен бизнис без користење на информациските и комуникациските технологии. Многу организации поттикнати од глобалните притисоци, конкуренцијата и можностите на информациските технологии воведуваат новини и го менуваат начинот на работење. Дел од тие промени се однесуваат на воведувањето на електронскиот бизнис, менаџментот со знаење, менаџментот на однесувањето со потрошувачите и на други деловни трендови. (Јосимовски, 2011)

Преминот во информациското општество се случува постепено, при што организациите и претпријатијата се поуспешно ги употребуваат информациските технологии. Различни земји со различен интензитет и ниво на успешност го насочуваат преминот во новото општество. Тие што ќе успеат да бидат први, ќе имаат најголеми бенефиции. Земјите, пак, што нема да ги следат современите развојни насоки, ќе останат на работ на новите случувања, без добри изгледи да фатат чекор со развиените и нивните стопанства ќе бидат неповрзани и неконкурентни (Милисављевиќ, М., Тодоровиќ, Ј. 1990)

При разгледување на современите карактеристики на туризмот два поими заземаат маркантно место. Тоа е поимот туристички производ и туристичка дестинација. Првиот поим ги опфаќа „добрата“ кои се разменуваат на туристичкиот пазар, за кој во практика се употребува терминот туристички производ. Вториот поим се однесува на просторна единица која е крајна цел на туристичките патувања и во која за време на туристичкиот престој се одвиваат сите нивни активности. Туристичка дестинација е географска целина која располага со атрактивни, комуникативни и рецептивни фактори односно со природни општествени и антропогени и претпоставки неопходни за сместување исхрана, одмор и рекреација (Методиески, Д., Ангелкова Петкова Т., Цуцулески, Н. 2016)

Туристите ја гледаат дестинацијата за атрактивно и вредно инвестирање на време и финансиски средства, кога би била цел за посета. Туристот мора да биде присутен на местото, односно во дестинацијата каде се создава и користи туристичкиот производ. Овој факт е поврзан и со карактеристиките на услугите како основен предмет на размена во туризмот. Истовремено процесите на креирање и потрошувачка на услуги, што подразбира т.н. неразделна дестинација, влијае и на можниот обем за создавање услуги во дестинацијата, влијае на изборот на начин за продажба и предизвикува висок степен на меѓузависност помеѓу маркетиншки и производствен однос на создавање услуга. (Миладиноски, С. 2006)

Елементите на туристичката дестинација можат да ги користат како локалните жители, така и туристите. Во зависност од степенот на користење на овие елементи се разликуваат објекти и услуги кои користат апсолутно домашно сместување или првенствено туристи кои имаат корист од страна на двете групи во дестинацијата. Се разбира дека и двата односи на користење зависат и од сезоната на туризмот во конкретната туристичка дестинација. Следен проблем е односот на туризмот со останатите економски и некономски активности (земјоделство, шумарство, заштита на природата, производство на енергија и сл.) во дестинацијата. Во рамки на тој однос можат да се појават конфликти чие решение може да ја одреди положбата и ефектот од туризам на долгогодишен период (Jobber, D., Fahy, M. 2006)

Традиционалните комуникации за промоција на туристичка дестинација се уште завземаат значајно место особено за повозрасната популација која недоволно ги користи дигиталните комуникации. Телевизијата, радиото пишаните медиуми, весници и часописи, препораките од пријатели и слично се уште се значајни во промоција на туристичката дестинација што е потврдено со повеќе истражувања во соседните држави.

Напредокот на информациско комуникациските технологии и динамичниот развој на туризмот се во корелација со години. Од крајот на 80-тите години на 20 век настануваат софтверски апликации и решенија применети во туризмот кои често се нарекуваат е-туризам. Информациските технологии го унапредуваат процесот на поврзување на туристичката понуда и побарувачка давајќи така потполно нова димензија на дистрибуција на пакет аранжманите.

Новите технологии го измениле животот на луѓето широм светот. Денес интернетот е секојдневна потреба на луѓето кои своите барања ги реализираат по електронски пат од било кое место што штеди време и пари. Во делот на туристичките услуги современите технологии го олесниле изборот на дестинација на потенцијалните туристи. Исто така им овозможуваат да се информираат за дестинацијата која ја избрале пред патувањето. Покрај традиционалните начини на информирање преку туристички водичи, каталози, разгледници, презентација на понуди на национални и интернационални саеми на туризам, како ново средство на промоција на туристичката

понува се појавуваат веб сајтови. Скоро да не е можно функционирање на туристичките субјекти без адекватно ажурирани веб сајтови. Секоја туристичка дестинација која сака афирмација на пазарот на туризмот мора да има достапни информации во електронска форма на својата интернет страница. Овие податоци се однесуваат на широк спектар на информации како што се позиција на дестинацијата оддалеченост од поголеми центри, аеродроми, валутен режим, опис на основни и комплементарни туристички мотиви, традиција и култура на локалното население итн. Секоја информација може да биде клучна за изборот. Битно е да се достапни релевантни информации за политичко безбедносната ситуација. (Ilić, M., Spalević, Ž.2017).

МЕТОДОЛОГИЈА НА ИСТРАЖУВАЊЕ

Податоците за ова истражување добиени се преку анкетен прашалник кој е пополнет од страна на 96 туристи посетители на Попова Шапка во периодот од 10- 26 јануари 2020 година. Со анализата се опфатени лица над 18 годишна возраст.

Анкетниот прашалник содржи 6 прашања. Првите три прашања се однесуваат на структурата на испитуваната група по пол возраст и степен на образование а другите три прашања се однесуваат на користените информациско комуникациски системи при избор на Попова Шапка за нивна туристичка дестинација.

За постигање на поголема егзактност во проучувањето на појавите во истражувањето на овој труд користен е статистички метод.

Статистичката обработка на податоците извршена е преку средување на податоците со помош на компјутерската апликација за табеларни пресметки Microsoft Excel, при што е извршено рангирање, процентуални пресметки, т и графичко обликување на обработените податоци.

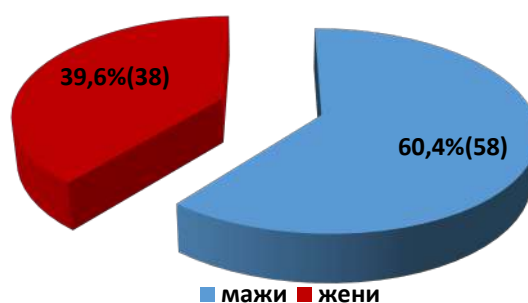
РЕЗУЛТАТИ И НИВНА АНАЛИЗА

Според половата дистрибуција на испитаниците доминира машката популација со 60,4%(58). Жените се застапени со 39,6%(38).

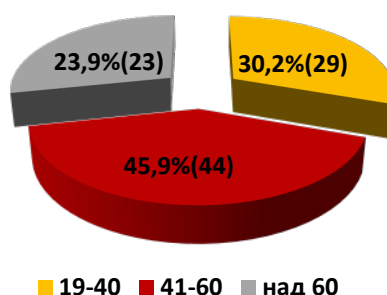
Во други анкети спроведени меѓу посетителите на Попова Шапка исто така доминира машката популација и средната возраст (Закоски,И.2018).

Во однос на возраста најзастапена е возрасната група од 41-60 години со 45,9% (44) потоа возрасната група од 19-40 години со 30,2% (29) и возрасната група над 60 години со 23,9% (23).

Графикон 1: Структурата на испитуваната група по пол (Закоски, 2020)

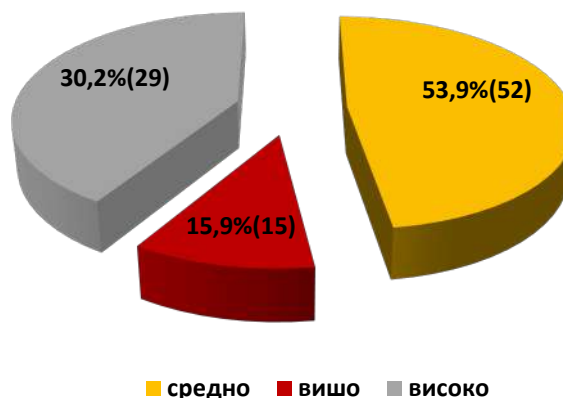

Графикон 2: Структура на испитуваната група по возраст (Закоски,2020)

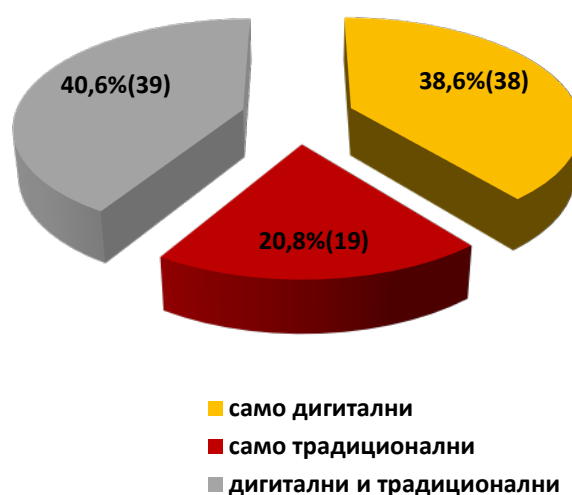
Според степенот на образование доминираат лица со средно образование 53,9%(52) потоа со високо 30,2%(29) и мал процент со вишо образование 15,9%(15). Степенот на образование е оној кој влијае на изборот на здрав животен стил кој вклучува престој во планина на чист воздух и недопрена природа. Конкретно при ова истражување најбројни се лицата со средно образование што не значи дека кај овие лица не постои знаење за избор на здрави форми на однесување и животен стил.

Графикон 3: Структура на испитуваната група според степен на образование (Закоски,2020)

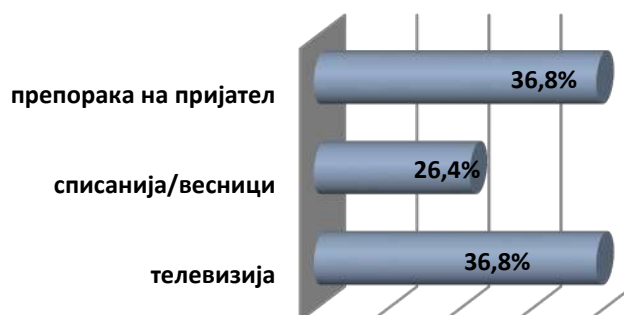
Користените информациско системи за избор на туристичка дестинација дадени се во наредните три графикони. Дел од туристите при избор на Попова Шапка за нивна туристичка дестинација користели и традиционални и дигитални информациски системи, некои само традиционални а некои само дигитални. Најголем процент од испитаниците 40,6%(39) ги користеле и дигиталните и традиционалните информациски системи. Висок е процентот на туристи кои користеле само дигитални 38,6%(38) помлада популација, додека само традиционални користеле 20,8%(19) што е разбирливо од аспект на возраста на групата во ова истражување - постара популација

Графикон 4: Број и процент на лица кои користеле само дигитални, само традиционални или двете информациски комуникациски ситеми (Закоски,2020)

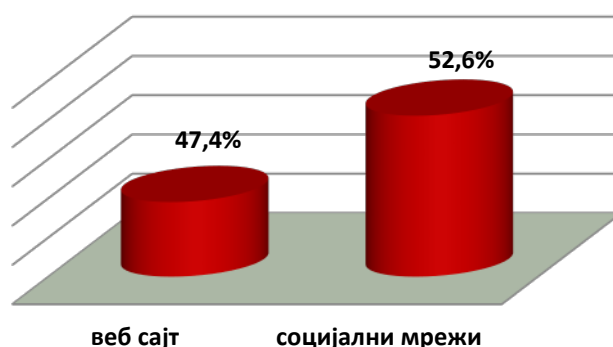
Само традиционални информациско системи за избор на туристичка дестинација користеле 19 од испитаниците.Подеднакво користени се телевизијата и препораката на пријателите со 36,8%(14) додека весниците и списанијата се користени од страна на 26,4%(5).

Графикон 5: најчесто користени традиционални информациски системи за избор на туристичката дестинација Попова Шапка (Закоски,2020)

Од дигиталните информациски системи скоро подеднакво се користени веб сајтови 47,4%(18) и социјални мрежи 52,6%(20) што е прикажано на графикон 6.

Графикон 6:Користени дигитални комуникации системи за избор на Попова Шапка за туристичка дестинација

ЗАКЛУЧОК

Сите држави имаа туристички потенцијали кои можат да ги искористат и да го зголемат бруто домашниот производ. Квалитетна промоција на туристичката дестинација или квалитетна организација може да го зголемат бројот на туристи. Примената на информациско комуникациските системи им овозможува на туристите да се информираат за дестинацијата која ќе ја посетат, сами да си направат резервација да си го организираат патот и сл. Се побројните електронски сервиси кои се применуваат во туризмот го намалуваат јазот меѓу туристите и туристичките дестинации. Компјутерските системи и компјутерските мрежи денес се интегрален дел на деловните активности во сите претпријатија, дури и во оние најмалите. Скоро е невозможно да се води конкурентен бизнис без користење на информациските и комуникациските технологии. Многу организации поттикнати од глобалните притисоци, конкуренцијата и можностите на информациските технологии воведуваат новини и го менуваат начинот на работење. Дел од тие промени се однесуваат на воведувањето на електронскиот бизнис, на менаџментот со знаење, на менаџментот на однесувањето со потрошувачите и на други деловни трендови.

БИБЛИОГРАФИЈА

1. Ilić, M., Spalević, Ž.,(2017) *Primena elektronskih servisa u turizmu*, *International scientific Conference on economic and management*, Ljubljana-Slovenija
2. Jobber, D., Fahy, M. (2006) *Osnovi marketinga*, Beograd: Data Status.
3. Јосимовски, С.(2011) *Информациски технологии*, Скопје: Универзитет Св Кирил и Методиј –Економски факултет.

4. Методиевски, Д., Ангелкова-Петкова, Т., Цуцулески, Н. (2016) *Информатички системи во угостителство и туризам*, Штип; Универзитет Гоце Делчев.
5. Миладиноски, С. (2006) *Економика на туризмот*. Скопје; Факултет за туризам, Фондација Колумбо.
6. Milisavljević, M., Todorović, J. (1990) *Planiranje I razvojna politika preduzeća*. Beograd: Savremena administracija.
7. Закоски, И. (2018) *Анализа на туристичките ресурси на Попова Шапка во функција на развој на дестинацијата* - магистерски труд, Универзитет за туризам и менаџмент, Скопје
7. Закоски, И. (2020) сопствени пресметки

 СОВРЕМЕНИТЕ
МЕНАѢЕРСКИ ПРЕДИЗВИЦИ
И ОРГАНИЗАЦИСКИТЕ НАУКИ
ШЕСТА МЕЃУНАРОДНА НАУЧНА КОНФЕРЕНЦИЈА

 CONTEMPORARY
MANAGEMENT CHALLENGES
AND ORGANIZATIONAL SCIENCES
SIXTH INTERNATIONAL SCIENTIFIC CONFERENCE

 БАС
ИНСТИТУТ ЗА МЕНАѢМЕНТ

 MILTON
FRIEDMAN
EGYETEM

 БАС